

O (NEO)LIBERALIZMU ILI KAKO UPOKOJITI VAMPIRA

Zanimljivo je slušati izjave naših (neo)liberalno nastrojenih političara (a gotovo su svi naši političari što su "pri vlasti", tako nastrojeni) i čitati članke apologeta (neo)liberalne doktrine koji se pojavljuju po raznim našim novinama, časopisima, internetskim portalima. Ima u tim pričama mnogo vrlo znakovitih, a i zabavnih proturječja - recimo onih između bogatstva njihove elokvencije i siromaštva sadržaja i smisla onoga izgovorenog, između ozbiljnosti načina na koji govore i neozbiljnosti onoga što govore, između (hinjenog) uvjerenja u ono što govore i neuvjerljivosti onoga što je rečeno, o proturječjima u samom sadržaju da se i ne priča. Svi su oni "demokrati", svi su slobodoumni, svi su tolerantni, svi oni prihvaćaju tzv. različitosti, različita mišljenja, uvjerenja, različite socijalne i kulturne "identitete", svi nas oni vole i poštuju i sve nam najbolje žele, ali stvarnost je takva kakva je, alternative nema, oni nemaju izbora, pa moraju raditi to što rade, jer je to jedino što nam preostaje kao neka "mogućnost". Kako to da je ostala samo ta jedna jedina mogućnost? A što ako možda ni to više nije moguća mogućnost?

Nižepotpisani je autor, povodom jednog članka posebno izazovnog u ovom smislu ("Noćobdija ili raspikuća" autora Vuka Perišića, objavljen 22.11.2011. na portalu Peščanik), već pokušao upozoriti na sve ono što se krije iza takvih istupa¹, odnosno napisa, u kojima se na vrlo suptilan način propagiraju ideje i stavovi koji su krajnje upitni i prema svemu sudeći uglavnom protivni interesima većine naših građana, pa bi bilo poželjno da se oko njih u našoj javnosti provede najšira rasprava. Ovim člankom želio bih nadopuniti to svoje razmatranje i staviti ga u jedan općenitiji kontekst.

Stav koji najviše upada u oči u toj priči je upravo ovaj gore spomenut, o nepostojanju ikakve alternative neoliberalnoj ideologiji, odnosno njezinoj "implementaciji" u gospodarskom i uopće društvenom životu naše zemlje. Dakle, nema alternative (neoliberalnoj) EU, nema alternative postojećoj raspodjeli bogatstva i moći (na svim "skalama"), nema alternative monetarnoj politici koja se kod nas vodi već desetljeće i pol, a koja je naše gospodarstvo bacila na koljena, nema alternative privatizaciji posljednjih preostalih javnih poduzeća, odnosno naših prirodnih resursa, nema alternative (izgleda) ni "dolasku" MMF-a. A zašto nema? Zato što su oni kojima je dobro, suviše moćni i zato što "sitne ribe" ne žele riskirati i okrenuti krupnima leđa (jer se boje da će u tom slučaju biti pojedene).

I tako, "ničega nema novog pod suncem". Nema novih ideja, nema vizija, oni koji su pokušali reći nešto "novo" tokom nedavne predizborne kampanje ili tokom "događanja" u veljači i ožujku, proglašeni su "redikulima". Ozbiljni su ljudi samo oni koji "ne talasaju", koji ne diraju u ono što se "ne smije" i koji rade po diktatu što dolazi izvana. Sve u svemu, sprega politike i medija, u koju je na ovaj ili onaj način uključen i kriminal (u uobičajenom smislu te riječi, premda je u onom "generaliziranom" kriminal i ono prvo, odnosno drugo), funkcionira upravo savršeno.

Zanimljivo je bilo gledati kako se i u kampanji, a i inače, težište rasprave stavlja na manje bitne stvari i marginalije, kako se pazi da se ne zađe u srž problema koji stvarno more hrvatske građane, te posebice kako se svete krave neoliberalne religije puštaju da "prođu mimo". Tako recimo o problemu pritiska svjetske financijske oligarhije na naše monetarne institucije i institucije izvršne vlasti, vezanom uz uvjete koje mora ispuniti Hrvatska prilikom ulaska u EU, nije bilo rečeno gotovo ništa. Uz to treba primijetiti kako aureola bankarskog maga (radi se o tituli Rohatinskog usprkos aferi, vezanoj uz Todoricev Agrokor, u koju je bio upao, ostaje netaknuta, te kako uopće zvijezdani status naših "bankarskih eksperata" nimalo ne tamni, usprkos tome što su velik dio hrvatskog puka otjerali u bijedu; "pomeli im tavane", pa im sad već i "deru kožu s leđa". Naravno, nastavilo se i s mistificiranjem njihove djelatnosti koja se u javnosti prikazuje kao neka silno komplicirano mudroslovlje, čija kompleksnost daleko nadmašuje spoznajne moći prosječnog ljudskog uma, premda tih par namjerno zamagljenih pojmova oko kojih se ova djelatnost (takva kakva je danas) vrti - "bankarski proizvodi" (genijalnog li termina), transakcije, rejtinzi, kreditna zaduženja, kamatne stope i anuiteti, predstavljaju uglavnom sinonime za sofisticiranu pljačku i pretakanje (fiktivnog) novca iz šupljeg u prazno.

Zanimljivo je također, kako u našoj javnosti gotovo uopće nije komentiran presedan suspenzije demokracije i državne suverenosti u Grčkoj i Italiji kojima su zbog visokog državnog duga, te teške gospodarske i socijalne situacije instalirane tzv. tehničke vlade. Neki su (poput Perišića u spomenutom članku) čak konstatirali kako se takve stvari provode "radi dobrobiti građana". Međutim, svakom je normalnom građaninu jasno da mu se

1 Vidi tekst pod naslovom "O jednoj (neuspjeljoj) apologiji (neo)liberalizma", objavljen u "Hrvatskom fokusu" br. 87 (od 09.12. 2011.).

loše piše kad brigu za njegovu dobrobit preuzimu eksponenti globalnog kapitala. Kakva je uostalom to "dobrobit građana" kad se njihova politička prava zapravo ukidaju, a njihov je prosječni standard u stalnom padu, isto kao i zaposlenost, pri čemu im se radna i socijalna prava neprestano sužavaju i stalno ih se poziva na sve jače i jače "stezanje remena". U priče o "žrtvovanju danas", da bi nam (malo) sutra bilo bolje mogu vjerovati još jedino debili (premda takvih izgleda ima dosta).

Zanimljiv je isto tako i način na koji su mediji prenijeli vijesti o događanjima u Mađarskoj, gdje je premijer Orban pokrenuo značajne reforme gospodarske politike koje su bile usmjerene protiv interesa krupnog kapitala - vlada je uvela poreze u bankarskom i nekim drugim sektorima, devalvirala tečaj forinte čime je pogodovala svome gospodarstvu, nacionalizirala oko 14 milijardi dolara vrijednu imovinu kojom su upravljali mirovinski fondovi, ukinula deviznu klauzulu, te dopustila da kućanstva vraćaju hipoteke po kamatama ispod tržišne vrijednosti - da bi krupni kapital odmah na to reagirao spuštanjem tzv. "kreditnog rejtinga" Mađarske što je privredu zemlje dovelo u ozbiljne probleme (kažu da će ipak morati prihvatiti diktat MMF-a).

Uglavnom, čini se da je medijska "slika svijeta", koja prevladava u javnom mnijenju našeg društva vrlo maglovita, barem kad se radi o bitnim pitanjima. A jedno vrlo bitno pitanje predstavlja tendencija, danas posve bjelodana, posebice iz gore navedenih primjera, da centri moći koji danas upravljaju svijetom, a njih uglavnom čini svjetska financijska oligarhija, koja djeluje "iz sjene", odnosno iz drugog plana, nakon što je zagospodarila globalnim financijskim i gospodarskim tokovima, sve više preuzima kontrolu nad državama, narodima, društvenim skupinama i pojedincima. Na primjeru Grčke i Italije na najbolji se način pokazao prezir moćnika prema "institucijama sistema" i "pravilima igre" u demokratskom društvu, te je postalo jasno da su političari samo marionete u njihovim rukama, a da je suvremena demokracija fasada koju je u slučaju potrebe lako ukloniti. I sam način rada tzv. EU-ropskih institucija lijepo pokazuje kako se u zemlje zapadnog svijeta, umjesto demokracije uvodi se jedan novi totalitarizam (neoliberalni) u kojemu vlast više, čak ni formalno, ne pripada od naroda izabranim predstavnicima (koji bi tom narodu trebali biti i odgovorni), već pripada "nevidljivim šefovima", za koje se ne zna ni tko su, ni što su, ni gdje su (nejasno je jesu li u Bruxellesu ili negdje drugdje), ni odakle su, a koji odgovorni nisu nikome.

Također sve vidljivijom postaje i činjenica da je aktualna dužnička kriza u "eurozoni" izazvana namjerno, tako što su eksponenti krupnog kapitala iskoristili neodgovornost i naivnost državnih institucija većeg broja zemalja Evropske Unije zato da bi ih se moglo ucjenjivati i "okupirati", dakako potihom, tako da narod dotične zemlje toga nije ni svjestan, "preuzimajući" određene materijalne resurse, što kasnije dovodi i do "klasične", fakičke okupacije, s obzirom da krupni kapital, tj. njegovi eksponenti, kroz svoju infiltraciju u sve pore društvenog života jedne zemlje, dolaze u mogućnost da diktiraju najvažnije stavke njezine politike.

Ovdje nije naodmet ponoviti kako se u još širim razmjerima u današnjoj Evropi nesumnjivo odvija još jedna "okupacija", koja predstavlja pripremu terena za ovu upravo spomenutu, a radi se o okupaciji u "sferi duha", u kojoj se "preuzimaju" duhovni resursi - javno mnijenje, svijest i savjest jednoga društva, i dakako njegova "inteligencija", pri čemu se radi na uništenju identiteta, tradicije, povijesnog pamćenja, te slobode i slobodnog mišljenja pojedinaca i društvenih skupina i susljednom nametanju nekih novih životnih običaja, normi i vrijednosti koje su često direktno suprotstavljene onim tradicionalnim. K tomu treba primijetiti da je "izvanredno stanje" vezano uz dužničku krizu sjajna prilika ne samo za provođenje bolnih rezova koji se tiču životnog standarda građana - za povećanja poreza, otpuštanja viška radnika, manje ili zamrznute plaće za više rada, duži radni vijek za niže mirovine, rezove u zdravstvenoj zaštiti, socijalu, obrazovanju, infrastrukturi, već i za spomenuto uvođenje "novina" u život ljudi uopće, a koje oni ne žele - koje su i kakve to "novine", svi dobro znamo.

Namjerno izazvana dužnička kriza predstavlja tako dakle priliku da države, skupa sa svojim građanima odu "na bubanj" o kojemu govori Perišić spomenutom članku, no kao što smo rekli, njihovi građani od toga nemaju nikakve koristi, nego samo štetu koja je enormna. U prethodnom (gore spomenutom) tekstu već smo ukazali na neke primjere preuzimanja ključnih resursa zemlje od strane međunarodnog krupnog kapitala koji su doveli vrlo nepovoljnih rezultata. Takvi su rezultati za očekivati jer, zašto bi krupni kapital brinuo o bilo čemu drugome osim o vlastitim interesima. Ovdje ćemo još dodati kako je potrebno raskrinkati neoliberalističku bajku o daleko "efikasnijem" upravljanju poduzećem i prema tome "većoj koristi" za društvenu zajednicu, tj. njezin razvoj i prosperitet ako se ono nalazi u vlasništvu krupnih kapitalista (pogotovo ako je utopljeno u neku multinacionalnu korporaciju), u odnosu na slučaj kad je ono u državnom vlasništvu ili pak u vlasništvu svojih radnika. Takva je teza promašena već zato što je vlasništvo poduzeća jedno, a upravljanje njime nešto drugo - poslovanjem većine poduzeća i tako ne upravljaju njegovi vlasnici, nego tzv. "management", pa je u principu svejedno je li on odgovoran krupnom kapitalistu (tajkunu) ili skupštini svojih radnika kao malih dioničara, odnosno nekom državnom tijelu. One koji misle da to ipak nije svejedno, jer strani vlasnici ili domaći tajkuni "brinu bolje" o svom poduzeću, dok su radnici (u prvom

slučaju) ili "država" (u drugom) "neodgovorni", demantira hrvatska realnost - sjetimo se samo Kamenskog, Jadrankamena, TDZ-a, Name, željezara u Sisku i Splitu itd. itd. - neodgovornima su se u svim tim slučajevima pokazali upravo njihovi (novopečeni) vlasnici (koji su usput budi rečeno do svoga vlasništva došli vrlo jeftino), dok su radnici spašavali, odnosno pokušavali spasiti što se spasiti moglo. I "državno" se vlasništvo u mnogo slučajeva pokazalo prikladnijim od tajkunskog/korporativnog (premda ono u većini slučajeva ne predstavlja pravo rješenje problema, već možda samo neko "prijelazno"). Pritom se treba prisjetiti kako je u Hrvatskoj, kao i u cijeloj bivšoj državi, vlasništvo nad poduzećima u vrijeme "socijalizma" bilo u rukama radnika, a u privatne je ruke prešlo nezakonito (privatizacijskom pljačkom) - ne samo da su zakoni koji se odnose na privatizaciju poduzeća, donešeni početkom devedesetih, izrazito pogodovali toj pljački, već je (kako se procjenjuje) čak 90% privatizacija provedeno protivno čak i takvim zakonima. A rezultat te privatizacije je, kao što vidimo, porazan. I na kraju - Zašto bi profit poduzeća ubirao jedan parazitski sloj društva (novopečena hrvatska buržoazija ili neki bogati stranci - primijetimo da se ubiranje profita isključivo od strane vlasnika ne može smatrati nemoralnim činom samo u slučaju kad je taj vlasnik sam "podigao" svoje poduzeće - dakle krenuo od nule i postavio ga "na noge", svojom vlastitom marljivošću, poduzetnošću, inventivnošću), umjesto samih radnika koji su taj profit stvorili?

Ovdje i inače treba naglasiti kako privid efikasnosti poslovanja velikih korporacija u najvećoj mjeri stvara njihov monopolistički položaj na tržištu i pritisak na manje konkurente, drugim riječima njihovo neetično i protuzakonito ponašanje u tržišnoj utakmici. Takvo ponašanje tj. poslovanje jedan je od uzroka globalne ekonomske krize i krajnje je vrijeme da se na globalnom nivou taj problem i riješi, u okviru sveobuhvatnog rješenja jedne mnogo šire krize (ekonomska kriza samo je jedan njezin aspekt) u kojoj svijet danas tavori. Jasno je da mnogima nije u interesu da do prikladnog rješenja i dođe, pa da će to rješavanje izazvati još mnoge peripetije i sukobe, no to rješenje je valjda jedina stvar na ovome svijetu za koju nema alternative.

Sasvim je jasno da cjelovito rješenje problema monopolizma na globalnom tržištu, te kršenja dobrih pravila ponašanja (a i zakonskih propisa) u poslovnim odnosima, zasigurno nije moguće ostvariti u okviru danas dominantnog neoliberalnog gospodarskog sustava, jer takav sustav upravo i pretpostavlja neuređenost poslovnih odnosa, neprimjerenost pravnih normi, nefunkcioniranje institucija sistema i uopće sistemski kaos u kojemu se realizira struktura društvenih odnosa koja reflektira odnose moći koji vladaju na globalnoj sceni. U tom kontekstu postaje jasnije zašto se apologeti neoliberalizma toliko obaraju na državu i njezine institucije - zašto se pritom toliko apostrofira njezina (stvarna ili tobožnja) neefikasnost i demonizira njezino uplitanje u gospodarske tokove odnosno na odvijanje tržišne utakmice. Na pogreške i propuste državnih institucija, odnosno države kao cjeline, dobro je upozoravati, no teško je oteti se dojmu kako se sve to piše isključivo zbog promocije interesa domaćih i stranih eksponenata globalnog kapitala kojima mjere koje država poduzima ne bi li barem koliko-toliko uredila gospodarski život i postavila jasna pravila "igre" u poslovnoj sferi, nisu u interesu. Inače, treba reći kako je daleko od toga da bi državni intervencionizam u području gospodarstva predstavljao nešto negativno, kao što se to prikazuje u raznim napisima i medijskim istupima spomenutih neoliberalističkih apologeta (koji se često legitimiraju i kao nekakvi ekonomski stručnjaci i eksperti, premda je jasno da se radi o intelektualnim lakejima s viškom ambicija i manjkom pameti), dapače, kao što nam govori povijesno iskustvo, na taj je način moguće zauzdati tržišnu anarhiju i osigurati normalno odvijanje gospodarskog života, jasno ako se državni organi postave odgovorno prema imovini kojom raspolažu i narodu kojemu služe. Uz pomoć mjera državne intervencije u više su se navrata uspješno prevladavale velike gospodarske krize koje se i pojavljuju (u ciklusima slabljenja državne, odnosno društvene kontrole) upravo zbog nedovoljne uređenosti odnosa na tržištu. O tome svjedoče i Rooseveltov "New Deal" i mjere koje je poduzela vlada SAD-a na prevladavanju krize od prije nekoliko godina, kao i mjere koje poduzimaju zemlje EU danas. Sve te krize i proturječja našeg civilizacijskog razvoja pokazuju da priče o "samoregulaciji" tržišta i "prednostima" ekonomskog liberalizma predstavljaju pustu tlapnju. Uostalom, svakome s imalo iskustva u "poslovnim vodama", posebice ovdje u Hrvatskoj, posve je jasno da je vjerovati u postojanje i funkcioniranje onoga što se podrazumijeva (odnosno što bi se trebalo podrazumijevati) pod pojmovima "slobodnog tržišta" i "ravnopravne tržišne utakmice", ne samo naivno, nego i opasno (po svoju vlastitu "egzistenciju"). Zbog toga je propagirati ovakve idealizirane sheme i klišeje krajnje nekorektno i neodgovorno. Uz to, nije naodmet (još jednom) naglasiti da u uvjetima današnjeg monopolističkog kapitalizma pojam "konkurencije", koji se u tim idealiziranim shemama predstavlja kao pokretačka snaga tržišnog mehanizma, ali i "života" uopće, gotovo u potpunosti gubi svoj (donekle) pozitivan smisao i umjesto da posluži kao zamašnjak napretka i tehnološkog razvoja, postaje njegova kočnica, s obzirom da ona u mnogo manjoj mjeri dovodi do usavršavanja proizvoda i proizvodnih procesa, nego što dovodi do kršenja normi i zakona, odnosno do privrednog kriminala, monopolističkih, ucjena manjih "igrača u istoj igri" i gušenja njihovih inicijativa, putem raznih spletki kao što su neloyalna konkurencija, dampinške cijene i sl. o čemu je već bilo riječi.

Također treba istaknuti da je dojam uređenosti tržišta i poslovnih odnosa u zemljama "liberalnog zapada", u ovo naše vrijeme, samo privid koji nastaje zbog toga što su te zemlje uspjele svoj kaos i bezakonje "izvesti" u inozemstvo tj. preseliti u druge krajeve svijeta. Treba se prisjetiti recimo erupcija nasilja koje se događaju u zemljama centralne Afrike, gdje multinacionalne korporacije jeftino iskorištavaju rudno blago uz pomoć korumpiranih dijelova vlasti i svojih privatnih vojski ili bijede u zemljama istočne i jugoistočne Azije, kamo je "preseljen" veći dio svjetske proizvodnje materijalnih dobara, a gdje su nadnice radnika jedva dostatne da im osiguraju golo preživljavanje. Tako možemo zaključiti da u zemljama razvijenog zapada vlada red zato što u drugim dijelovima svijeta vlada nered, da tamo vlada blagostanje zato što u drugim dijelovima svijeta vlada siromaštvo, te da sva proturječna neoliberalnog sustava (vrijednosti) u potpunosti dolaze do izražaja tek u zemljama "nerazvijenog" dijela svijeta. Dakako, znatan dio cijene ovakvog ekonomskog i društvenog ustrojstva plaća i stanovništvo razvijenih zemalja, a ta cijena uključuje ekonomsku nesigurnost i društvenu nestabilnost, ako ne na razini šire zajednice, onda svakako na mikrorazinama (recimo na razini obitelji), ugroženost zbog porasta nasilja i kriminala, opasnosti koje vrebaju posebice mlade ljude, kao što je droga, alkohol i drugi društveni poroci, sve teži uvjeti života u prenapučenim gradovima, stres, civilizacijske bolesti, gubitak osjećaja za prirodu i nomalan, uravnotežen način života, te posljedice koje proizlaze iz devastacije prirodnog okoliša. U tu cijenu koju plaća pojedinac, ulazi i sužavanje njegovih osobnih sloboda, koje se vrši na način da to ljudi ne primjećuju, već im se, dapače, kroz djelovanje na javno mnijenje, nameće teza da se te slobode zapravo proširuju do neslućenih razmjera.

Ovo djelovanje provodi se, dakako, posredstvom medija koji postali najefikasnijim sredstvima širenja propagande i manipuliranja javnim mnijenjem u svrhu promicanju interesa svjetskih moćnika koji te medije i posjeduju (posjedovanje medija jedan je od preduvjeta za uvećavanje društvene moći i obratno, sticanje društvene moći čini mogućim posjedovanje utjecajnih medija). Inače, treba upozoriti na neobičnu snagu djelovanja "povratne veze" koja postoji između neoliberalnog sustava (uređenja odnosa u gospodarstvu, ali i u društvu uopće) i medija onakvih kakvi su oni danas - ovakav "sustav", s obzirom da prema svemu sudeći uvjetuje psihološku sklonost pojedinca potpadanju pod njihov utjecaj, čini medije nevjerovatno utjecajnim i moćnim u "duhovnoj sferi", dok ovakvi mediji s nevjerovatnom efikasnošću šire famu o uspješnosti i nezamjenjivosti ovoga sustava, čineći ga izuzetno stabilnim "u materijalnom svijetu" - moglo bi se metaforički reći da se radi o nekoj vrsti "rezonancije" dvaju zala - zla onog prvog, a to je laž, s zlom onoga drugog, a to je "kvarenje bitka". A upravo je ta "laž sustava" u svemu tome ono najgore, jer priječi da se napokon počne normalno govoriti o njegovim greškama, da stvari počnu nazivati pravim imenima i da se problemi počnu rješavati na prikladan način. Tako ta laž, odnosno "sustavno samozavaravanje" priječi "evoluciju sustava" i stvara prijatnu događanja "revolucije" koja predstavlja opasnost po sebi.

Mediji se dakle mogu smatrati ključnim elementom spomenutog "sustava kontrole" nad društvom, na svim skalama, pri čemu treba posebno istaći djelovanje na pojedinca kojemu se, na taj način, po želji svjetskih moćnika, modelira svjetonazor i obrasci ponašanja, kreiraju "navike", "potrebe", način reagiranja na zbivanja u njegovoj okolini, pa ga se čak i angažira u aktivnostima koje su protivne njegovim stvarnim interesima. K tomu se, kao što smo već naglasili, ovom vrstom psihološko-propagandnog djelovanja, ljudima nameće i uvjerenje da se njihov "prostor slobode" neprestano širi i da na tu njihovu "slobodu" postavlja sve manje i manje ograničenja, što je posve netočno - tu se radi jedino o širenju "sloboda" kršenja moralnih normi (na to se proklamirane "nove slobode" u liberalizmu i svode u praksi), što dakako uopće nisu istinske slobode, već upravo njihove suprotnosti. Ta se stvar zapravo svodi na priču o "ljudskim pravima" kojih je također navodno sve više i više, što je čak istina, no trik je u tome da je njihova "kvaliteta" sve manja, odnosno da imaju sve manje i manje smisla. Tako smo recimo dobili pravo da u skladu s proslavljenom "gender ideologijom" izaberemo svoj tzv. "rod", ali smo izgubili pravo da u slučaju bolesti budemo zbrinuti na prikladan način (ako za to nemamo novca). Možda bi u nekim slučajevima svjetskim moćnicima i mogli zahvaliti što nam tako velikodušno udjeljuju ta "nova i neočekivana prava i slobode", no trebalo bi ih podsjetiti da su pravo na odgovarajuću ishranu i pravo na krov nad glavom (za koja je zakinut (pre)velik dio ljudske populacije) ipak daleko važnija (i u današnjim uvjetima ostvariva, samo što izostaje upravo njihova volja).

Inače, zanimljivo je uočiti s kakvom samouvjerenošću i sigurnošću apologeti neoliberalizma tvrde da je upravo ovaj sustav društvene organizacije (premda nesavršen) među svim drugim, realiziranim ili samo zamišljenim, daleko najbolji i da su čak što više svi ti drugi sustavi totalitarni ili da oni zamišljeni barem "mirišu" na totalitarizam. To uvjerenje se ne nikad dovodi u pitanje, što je s obzirom na "relativizam" koji liberali zastupaju malo neobično, te bi se po njihovim vlastitim kriterijima (koje oni na same sebe očito ne primjenjuju) zacijelo moglo smatrati "totalitarnim uvjerenjem". No, što je uopće definicija totalitarnog sustava i po čemu se neoliberalni sustav razlikuje od nekog drugog sustava koji je totalitaran? Po ljudskim pravima i slobodama? Pa vidjeli smo da ta prava i slobode u tom sustavu i nisu baš nešto. Ili po "osjećaju

slobode" koji čovjek subjektivno doživljava? Što se tiče nas ovdje u Hrvatskoj, kao i u nekim drugim zemljama bivše Jugoslavije, čini se da se taj osjećaj, nakon "preokreta" početkom devedesetih, nije puno promijenio (više se mijenjao postupno, tokom osamdesetih). U nekim su se zemljama bivšeg komunizma te slobode, i u objektivnom i u subjektivnom smislu, zaista znatno proširile, no može se reći da su ljudi stekli osjećaj slobode, ali da su izgubili, nekada i mnogo važniji, osjećaj sigurnosti. K tomu, danas je putem medijske propagande, kako smo vidjeli, vrlo lako manipulirati i javnim mnijenjem, i "subjektivnim osjećajima" ljudi, s obzirom da je sustav manipulacije ljudima u ovom današnjem poretku daleko efikasniji od onih koji su postojali bilo kojem drugom dosad realiziranom ustrojstvu ljudskog društva, pa je u razmatranjima ovakvih "subjektivnih osjećaja", vrlo teško doći do sigurnih i relevantnih prosudbi. Uostalom, ne bi li i sama ta moć propagande mogla biti dovoljan argument da se i neoliberalni sustav proglašati totalitarnim, o ostalim, ranije već spomenutim argumentima da se i ne govori? A na koncu, zgodno je primijetiti kako, usprkos toj propagandi, i u ovom sustavu postoje brojni "disidenti", odnosno oni "prosvijećeni" koji su sustav "proključili" i koji se protiv njega bore na ovaj ili onaj način - vjerojatno ih nema puno manje nego što ih je bilo u "socijalizmu".

A kad bismo kao nekakav kriterij totalitarnosti uzeli broj "žrtava sustava", onda bismo mogli primijetiti da ni broj žrtava neoliberalizma uopće nije malen. Nije to teško potvrditi nakon što čovjek pogleda ispražnjene hale po mnogim nekadašnjim industrijskim gradovima u našoj zemlji i upita se - Gdje su oni koji su nekoć tu radili? Svatko tko je proživio ovih dvadeset "tranzicijskih" godina u Hrvatskoj zna da je broj tragičnih sudbina prevelik da bi se mogao smatrati "čistom statistikom" (ovdje izuzimamo žrtve rata s obzirom da taj rat predstavlja poseban problem, premda na neki način ima veze s cijelom ovom pričom). Ili možda neoliberalistički apologeti sve to upravo i smatraju "statistikom", po uzoru na Staljina? U svakom slučaju, kad bi se rođenim žrtvama neoliberalizma dodale one nerođene, statistike bi vjerojatno bile donekle usporedive s onim Staljinovim, odnosno Hitlerovim statistikama.

Prije nego što pređemo na razmatranje osnova neoliberalne ideologije i razmatranje alternativa ovoj ideologiji i susljednoj organizaciji društvenog života, primijetiti ćemo kako apologeti neoliberalizma u svojim tekstovima često naglašavaju da u polemikama ove vrste nije korektno navoditi hrvatska iskustva jer neoliberalni poredak u Hrvatskoj uopće i nije uspostavljen. Spomenuti Vuk Perišić jedan je svoj tekst povodom prošlogodišnjih prosvjeda u Zagrebu, tako naslovio sa "Pobuna protiv nepostojećeg oblika kapitalizma". Argument je tu bio kako se u Hrvatskoj radi o "državnom kapitalizmu", s obzirom da "država predstavlja najvećeg poslodavca i da je ozbiljno poslovanje praktički nemoguće bez sprege s državnom elitom". Taj je argument višestruko promašen. Kao prvo, država je postala najveći poslodavac isključivo zbog toga što je kao posljedica privatizacijske pljačke nastupio gotovo potpuni kolaps hrvatskog gospodarstva. A ta se privatizacija provodila na osnovi neoliberalnih zakona o privatizaciji (koji su nesumnjivo bili pisani po diktatu vanjskih faktora). Istina je da je dio tzv. "socijalističke privrede" trebalo likvidirati, jer nije poslovala na zdravim temeljima, no tu se radi o razmjerima daleko manjim od ovih katastrofalnih razmjera koji su nam se dogodili (treba promotriti primjer nešto malo razvijenije Slovenije, koja je imala sličnu gospodarsku strukturu, a koja je zahvaljujući državnim intervencijama velik dio svoje "socijalističke privrede" uspjela sačuvati.). Kao drugo, treba primijetiti da su naša poduzeća svoju agoniju u pravilu doživljavala ne dok su bila u državnom vlasništvu, odnosno u nadležnosti Hrvatskog fonda za privatizaciju, nego tek nakon prodaje privatnim vlasnicima (a ta je prodaja, kao što smo već spomenuli, uglavnom išla ispod cijene ili čak "bez novaca" tj. putem "menadžerskih kredita"), koji su ih u velikom broju slučajeva, zbog raznih interesa (a i interesi globalnog kapitala u mnogim slučajevima nisu bili zanemarivi) namjerno uništili (neki primjeri "zdravih" poduzeća koja su uništena na ovaj način navedeni su ranije u ovom tekstu). Kao treće, možemo ustvrditi da je s formalno-pravne strane poslovanje privrednih subjekata uređeno na isti način kao i u bilo kojoj zemlji "neoliberalnog zapada", nakon usklađenja naših zakonskih propisa s onima u zemljama EU i pogotovo. A kao četvrto, možemo se zapitati - Po kojim to elementima neoliberalistički sustav kao takav, njegova filozofija, teorija i "slobodna praksa", uopće proturječi ovoj "kleptokratskoj diktaturi" koja je uspostavljena ovdje u Hrvatskoj?

U tome sustavu ima doduše elemenata "državnog kapitalizma", kao što ima elemenata onog "čisto mafijaškog", no neoliberalni kapitalizam ne prevladava samo iz navedenih razloga, nego i na osnovi činjenice da je liberalizam odnosno neoliberalizam postao dominantan svjetonazor u javnom mnijenju našeg društva danas. Ovdje je potrebno razjasniti neke pojmove, odnosno pojmovne okvire. Najprije, treba reći da pojam neoliberalizma ima mnogo šire značenje od pojma neoliberalnog kapitalizma pod kojim se podrazumijeva sustav organizacije gospodarskog života koji danas dominira u svijetu. Liberalizam odnosno neoliberalizam predstavlja zapravo sustav organizacije života uopće, predstavlja i način našeg djelovanja "u svijetu", i način gledanja na stvari, ili drugim riječima i svjetonazor, ideologiju i životnu filozofiju. Neoliberalizam pritom nije najprije ekonomska doktrina, odnosno način čovjekovog "rada i privređivanja",

pa tek onda svjetonazor, odnosno način čovjekovog "razmišljanja" (kako bi to recimo tvrdio Marx), nego je ta veza, dvosmjerna - tu se (i uopće) radi o interakciji u kojoj, kao rezultanta mnoštva "pogleda na svijet" pojedinaca koji imaju nešto zajedničko zbog same prirode čovjeka kako društvenog bića, te njihovih konkretnih djelatnosti i suradnje na raznim "područjima" društvenog života, nastaje naša materijalna i duhovna stvarnost, naš "društveni bitak" i "društvena svijest", koje u nekom "ideалnotipskom" smislu, premda oni dakako nisu nešto "jedinstveno", možemo (ovdje konkretno) nazvati liberalističkim ili neoliberalističkim.

Prema tome, termin liberalizam ima značenje jednog, pomalo eklektičkog svjetonazora, koji je nastajao usporedo s velikim promjenama u načinu života u većem dijelu Evrope do kojih su, uglavnom, dovela otkrića novih zemalja i pomorskih puteva (od kraja 15. stoljeća nadalje) i s tim povezano buđenje građanske klase (trećeg staleža), koje je kulminiralo Francuskom revolucijom, razvoj znanosti i tehnike, te slabljenje uloge Crkve u životu evropskog društva. Taj svjetonazor u velikoj je mjeri iznjedrio danas prihvaćenu znanstvenu, a pogotovo filozofsku paradigmu koja se temelji na principima spoznajnoteorijskog relativizma i evolucionizma (a u novije vrijeme i konstruktivizma - relativizam zasigurno povezan s kopernikanskim obratom kojim je Zemlja prestala biti središtem Svemira, dok evolucionizam ima veze s negiranjem učenja o apsolutnim istinama koje su Bogom objavljene (i dane u "posjed" Crkve), i teom o postupnom napredovanju tzv. "svjetskog duha" prema sve dubljoj spoznaji svijeta). Što se tiče prefiksa "neo", taj se pojavio tijekom 80-tih godina prošlog stoljeća kad su mjere ekonomske politike Ronalda Reagana u Americi i Margaret Thatcher u Velikoj Britaniji dovele do smanjenja utjecaja države na ekonomske tokove, vala privatizacija državnih kompanija, porasta utjecaja spekulativnog (bankarskog) kapitala u svjetskom gospodarstvu, te procesa tzv. "globalizacije", pogotovo nakon rušenja Berlinskog zida (radi se o koncepciji koju je davno prije razradila tzv. "Austrijska ekonomska škola", čiji su najznačajniji predstavnici u drugoj polovici XX st. bili nobelovci Friedrich Hayek i Ludwig von Mises). To je ujedno bilo i vrijeme punog zamaha informatičke revolucije koja je stvorila nove mogućnosti komuniciranja i pristupa informacijama, što je opet u velikoj mjeri utjecalo na javno mnijenje, odnosno na svijest pojedinaca i društvenih skupina (koji se putem novog medija - interneta - povezuju u tzv. društvene mreže). Nema sumnje da upravo internet predstavlja onaj "novum" koji liberalizmu kao ideologiji daje novu kvalitetu (primijetimo da je tzv. "globalizacija", u većoj mjeri posljedica razvoje sredstava elektronske komunikacije, nego prometne povezanosti današnjeg svijeta). Mogli bismo, u šali, po analogiji onoj Lenjinovoj da je socijalizam = vlast sovjeta + elektrifikacija, ustvrditi da je neoliberalizam = vlast krupnog kapitala + internet.

Treba naglasiti kako je liberalizam, odnosno liberalna ideologija nastala uglavnom na protestantskom sjeverozapadu Evrope - Engleska i Nizozemska postajale su na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće, koje se vrijeme čini "prijelomnim" (to je doba Newtonovih otkrića i početka Prve industrijske revolucije) - najveće kolonijalne sile, dok je moć Španjolske i Portugala pomalo blijedila. Utjecaj protestantske etike na razvoj kapitalističke ekonomije, odnosno liberalizma (u smislu njezine doktrine) opće je poznata stvar. Čini se da se ovdje posebno efektivnim pokazalo ono Lutherovo "sola fide", tj. tvrdnja da za čovjekovo spasenje nisu važna dobra djela. Nema sumnje da je ova stavka protestantske teologije (a ne tobožnja "ljudska priroda" po sebi, jer ljudska priroda i nastaje tek unutar društvenog okruženja tj. u kontekstu pripadajuće kulture i ideologije) izvor, premda ne i jedini (tu značajnu ulogu igra također i ateistički prezir prema ljudskoj savjesti i moralni relativizam), nevjerojatne bezobzirnosti suvremene neoliberalne civilizacije u odnosu prema prirodi koja nas okružuje, drugim živim bićima i "drugim" ljudima, te da postoji duboka veza između te stavke i teze da su pohlepa i egoizam pokretači ljudskog napretka i kao takvi vrlo potrebni i poželjni, koja leži u temeljima ideologije, odnosno ekonomske doktrine liberalizma.

A u javnom mnijenju negdašnjeg i današnjeg svijeta ovakav je etički sustav očito doveo do uvjerenja da se iz vlastitog (poslovnog) interesa smiju kršiti moralni obziri i ušutkavati vlastita savjest. Potvrdu ove tvrdnje ne predstavlja samo aktualni trenutak zapadnjačke civilizacije danas, o tome svjedoče i brojni primjeri iz povijesti. Tako recimo efektivnu razliku protestantske etike u odnosu na onu katoličku, lijepo ilustrira primjer odnosa kolonizatora prema domorodačkom stanovništvu u novootkrivenim zemljama - dok su u sjevernom dijelu Amerike (pogotovo na području SAD-a), koji su kolonizirali uglavnom protestanti, indijanska plemena bila praktički istrebljena, u katoličkoj je Latinskoj Americi došlo do miješanja doseljenog stanovništva s onim autohtonim, pri čemu su nastali novi narodi i nove rase, te kulture koje se od onih matičnih razlikuju u puno većoj mjeri no što je to slučaj na sjeveru.

Još jednu značajnu sastavnicu liberalizma, uz protestantsku etiku, čini i baština evropskog prosvjetiteljstva koja ne uključuje samo kulturna dostignuća ovoga pokreta, nego i jedan ateistički kult koji su nastavili njegovati razne društvene skupine i ideološke škole, a posebice neka utjecajna "tajna društva", među kojima je najznačajnija masonerija. Djelovanje masonskih loža na globalna gospodarska zbivanja i kulturu zapadnjačke civilizacije izuzetno je značajno i prilično očito, usprkos velu tajnovitoisti koje obavlja

djelatnost ovog moćnog udruženja. Taj utjecaj je također vidljiv i u raznim antikatoličkim i antiteističkim akcijama, posebice onima usmjerenim protiv obitelji i javnog morala (spomenimo samo tzv. "antidiskriminacijski zakon" i slične pričiće na koje su naši političari s lakoćom nasjeli). Inače, produktom prosvjetiteljske misli može se smatrati i već spomenuti konstruktivistički pristup problemu "ljudske stvarnosti", koji posebno zlokobne rezultate polučuje na "terenu" etike, gdje se pretpostavlja kako temeljne istine i vrijednosti humaniteta nisu apriorne metafizičke kategorije, već da se radi o "socijalnim konstrukcijama", koje je moguće (i potrebno) modelirati u skladu sa "zahtjevima vremena" (takva "konstruktivistička etika" može se smatrati usavršenom verzijom one "relativističke"). O tome na koji se način navedene stvari "modeliraju", već je bilo dosta govora.

Iz ovih kao i iz još nekih drugih primjera možemo zaključiti da (neo)liberalizam kao ideologija i društvena praksa uključuje jedan, našoj hrvatskoj i uopće katoličkoj kulturi i tradiciji, potpuno neprihvatljiv duhovni poredak i sustav vrijednosti, kao i posve strane običaje, norme, obrasce ponašanja i ophođenja prema drugim ljudima i našoj okolini uopće. Već iz same te činjenice, a pogotovo iz činjenice njegove moralne pokvarenosti, odnosno suprotstavljenosti suštini našega humaniteta zbog čega cijela ta demonska predstava nije prihvatljiva niti općenito, proizlazi naša dužnost da se ovoj ideologiji i ovoj praksi suprotstavimo svim sredstvima koja su u skladu s civilizacijskim standardima i zahtjevima trenutka. Ovdje možemo primjetiti da je "vojna sila" liberalne ideologije u dva svjetska rata, a posebno u onom Prvom, zapravo i uništila ono što se može nazvati "srednjoevropskom kulturom" kojoj je Hrvatska stoljećima pripadala, a u koju je bila uklopljena na prirodan način.

Inače, treba reći kako su posljedice ovakvog "povijesnog razvoja" koji je doveo do današnjeg "stanja stvari" veoma duboke i da zahvaćaju cijelu skalu društvenih odnosa u zemljama "razvijenog Zapada". Tako, na razini odnosa među državama, nije nimalo slučajno što su pozicije tradicionalno katoličkih zemalja Evrope u neoliberalnoj Evropskoj Uniji (inače birokratiziranoj političkoj karikaturi koja sve više gubi svoj *raison d'être*), u prilikama današnje monetarne krize, krajnje nezavidne. Tako su se, uz pravoslavnu Grčku, u najvećoj krizi našli Portugal, Italija, Irska, Španjolska - (koje se nazivaju i PIIGS zemlje - što će reći zemlje - svinje). Neozbiljno bi bilo tvrditi da tim zemljama "ne ide" jer su ljudi koji tamo žive manje marljivi ili manje odgovorni nego ljudi u zemljama sjeverne Evrope. Također, korijen problema nije ni u državnom aparatu koji je daleko korumpiraniji, već on leži u činjenici što je tim zemljama, ponovimo to, nasilno (ali ne nasiljem već potihom) nametnut sustav društvenih odnosa koji ne odgovara tradiciji i duhu naroda koji u njima žive, a taj duh i tu tradiciju, u svim ovim zemljama, izuzimajući Grčku, možemo nazvati katoličkim (možemo reći da su ovo katolički narodi odnosno nacije, jer katoličanstvo presudno određuje njihovu društvenu svijest, pa i praktičan život). Tu se zapravo radi o okupaciji u sferi duha kojom se jednom društvu nameće poredak koji jednostavno ne može zaživjeti na produktivan način - narod (ili točnije deklasirani pojedinci) će prihvatiti njegove negativne aspekte - nemoral, zabavu, plاندovanje i sl. jer to ide po liniji manjeg otpora, dok se neki pozitivni aspekti (a ima čak i toga) ne prihvaćaju, jer oni mogu uspjevati tek u određenom "društvenom kontekstu", kojega u spomenutim zemljama nema. Hoće li i Hrvatska ubrzo postati jedna od tih "svinjskih zemalja", vidjet ćemo za koji dan.

Nema sumnje da su se u/među ljudskim društvima oduvijek vodili sukobi ideja i ideologija. Takvi sukobi, ne moraju nužno biti nešto loše, već dapače, u normalnim uvjetima može biti vrlo korisni i plodonosni. Međutim, danas najaktualniji takav sukob koji se odvija na globalnom nivou vrlo je opasan. Nije to tzv. "sukob civilizacija" u smislu o kojemu je pisao američki politički teoretičar S. Huntington, već se radi o "osvajачkom pohodu" neoliberalne ideologije koji uključuje porobljavanje ljudskih duša posredstvom jeftine robe široke potrošnje, "proizvoda" bankarskog sektora, "proizvoda" industrije masovne zabave i informiranja, interneta, te na još mnoge druge načine. Rezultati toga osvajanja su dvojbeni i slični rezultatima osvajanja Džingis-Kana i njegovih nasljednika - može se konstatirati kako je neoliberalna ideologija na određeni način zaista uspjela pokoriti mnoge svjetske kulture, ali nije uspjela uspostaviti stabilan sustav društvenih odnosa, već je kreirala svojevrstan njihov imaginarij, masu privida koji se vrlo lako mogu raspršiti poput mjehura od sapunice. Možda se može postaviti hipoteza kako upravo moralna inferiornost ove ideologije ne omogućava da se ona stabilizira i zaživi kao uvjerljiva novost i civilizacijsko dostignuće.

No neovisno od ove postavke, sasvim je jasno da je ova doktrina, odnosno njezina teorija i praksa ne uspijeva osigurati normalan život za najveći broj ljudi na Zemaljskoj kugli, te značajniji civilizacijski napredak čovječanstva u cjelini, koji, u prilikama u kakvim se nalazimo danas predstavlja imperativ našeg opstanka. Ta je doktrina očito generator neprestanog ponavljanja ciklusa ekonomskih kriza, čiji je jedan vrhunac nastupio (ili tek nastupa) u ovo naše vrijeme. Zbog ovoga i brojnih drugih proturječja ove, na našu nesreću "globalno dominantne" doktrine, ljudska civilizacija, već duže vremena ne uspijeva pronaći pravi orijentir na svome temporalnom putovanju i zauzeti kurs istinskog razvoja i prosperiteta. To potvrđuje

gomila činjenica o našoj stvarnosti hic et nunc, u kojoj se se problemi svih mogućih vrsta ne rješavaju već samo nagomilavaju, a mnogobrojni naponi da se stvari pokrenu s mjesta i da nam krene "na bolje" gube svoj smisao i svrhu. Sve te činjenice o stranputicama našeg civilizacijskog razvoja, pokazuju kako ideologija liberalizma, odnosno neoliberalizma potpuno promašena, kako nanosi ogromne štete ljudskom društvu i kako treba biti odbačena što prije i što temeljitije.

Za neoliberalističku paradigmu u gospodarstvu, (a možda i inače), ne može se reći da je na izdisaju - ona je mrtva već odavno, i već bi se potpuno i raspala da se ne radi o fenomenu vampirizma (ovim terminom želimo upozoriti na njegov metafizički karakter), gdje utjecajna grupa sotonista i luđaka održava privid života jednog monstuma crpeći snagu i životni elan ljudske civilizacije, upropaštavajući energiju i talente, nadahnuća i zanose, zdravlje i živote bezbrojnih ljudskih bića.

Mnogobrojne skupine razumnih i odvažnih ljudi u današnjem svijetu nastoje se suprotstaviti ovoj "zavjeri" moćnih pojedinaca protiv društva, koje je možda ranije bilo "nemoćno", ali više baš i nije. Svijest o cjelini problema u kojima se nalazi čovječanstvo danas, a koja osim onih gospodarskih uključuje i mnoge druge, gdje su posebno značajni oni ekološki, u svim svojim aspektima, kao i problemi prenaseljenosti i neravnomjernog razvoja koji potiču političke tenzije i sukobe, kao i svijest o razlozima zbog kojih se oni ne rješavaju nego samo produbljuju, već je dovoljno proširena i dovoljno zrela, tako da su na vidiku ne samo alternativna rješenja, već i putovi kojima se do njih može doći. Očito je da će promjena doći odozdo, "iz naroda", kroz njegovo samoorganiziranje i samoosveščivanje, kroz jačanje društvenih veza i osjećaja zajedništva, kroz bolje razumijevanje, otvoreni dijalog i suradnju na konkretnim akcijama za opće dobro, a vjerojatno i kroz prosvjede u ovom ili onom obliku. U svemu tome važnu ulogu trebaju odigrati nezavisni mediji (internet je za to najpogodniji) koji će širiti istinu i samo istinu.

Ovdje treba reći da su ekonomske doktrine na kojima bi se trebao zasnivati novi sustav odnosa u gospodarstvu u najvećoj mjeri već razrađene. Bitne sastavnice ovih doktrina čine slobodna ekonomija, komunitarna organizacija rada, metode direktne demokracije, te principi solidarnosti i supsidijarnosti u uređenju društvenih odnosa. Sve to predstavlja neophodnu i realno ostvarivu alternativu postojećem društveno-ekonomskom sustavu (koje dakle ipak ima). U ovom tekstu ne možemo ulaziti u detalje ovih novih koncepcija društvene prakse, reći ćemo samo da je ideja slobodne ekonomije izrasla na osnovi nekih teorijskih razmatranja vezanih uz iskustva Pokreta za slobodni softver i slobodne informacije² i da kao svoj prvi korak pretpostavlja ukidanje privatnog vlasništva nad svim duhovnim tvorevinama čovječanstva i medijima komunikacije, te razvoj (elektroničke) infrastrukture koja bi svim ljudima omogućila jednaka prava u procesu komunikacije. Na taj bi način kompletna intelektualna baština čovječanstva postala dostupna svima, a znatno bi se usavršile i mogućnosti komuniciranja, razmjene informacija i konkretne suradnje među pojedincima i društvenim skupinama, čime bi se oslobodili svi potencijali našeg znanstveno-tehnološkog, kulturnog i uopće civilizacijskog razvoja, koji bi onda otvorili mnogobrojne perspektive našeg daljeg progressa, sve do onih "kozmičkih". Nadalje, koncepcija slobodne ekonomije obuhvaća i javno vlasništvo nad proizvodnim sredstvima, slobodnu razmjenu svih dobara, intelektualnih i materijalnih, beskamatnu posudbu i druge mehanizme putem kojih je moguće stvoriti jedan novi, etičan i produktivan gospodarski sustav koji uistinu služi potrebama društva kao cjeline.

Mi, ovdje u Hrvatskoj možemo se i trebamo, u razmatranju ovih problema, osloniti i na vlastitu tradiciju. U našem prethodnom tekstu (vidi napomenu (1)) već je bio spomenut biskup Antun Mahnić i Hrvatski katolički pokret koji su se uz promociju kršćanskog svjetonazora i vrijednosnog sustava, angažirali i na nekim konkretnim gospodarskim projektima, kao što je bilo osnivanje potrošačkih zadruga i pučkih štedionica. Ovdje treba reći da ove dvije stvari idu zajedno - zdrava (kršćanska) svijest i savjest nužni su da bi ovi projekti mogli normalno funkcionirati, ali istovremeno svijest tj. savjest ne može biti kršćanska ako nije i angažirana na konkretnim aktivnostima za opće dobro. Inače, iskustva Katoličke Crkve u tim i sličnim projektima, kao i njezin socijalni nauk trebali bi imati značajan, pa i presudan utjecaj u novu gospodarsku paradigmu ljudske civilizacije, pa bi u tom smislu ona svakako trebala postati glasniji i zauzetiji sudionik globalnog pokreta za pravednost i istinu. U lokalnim razmjerima značajnu ulogu mogle bi odigrati mnogobrojne već postojeće katoličke zajednice koje bi, uz koordinaciju crkvenih institucija, zasigurno mogle nastaviti putem koji su zacrtali začetnici Katoličke akcije, dakako uz uvažavanje novih prilika, kao i iskustava na sličnim projektima kojih u inozemstvu ima dosta. Značajan prostor za djelovanje postoji u poljoprivredi (osobito onoj ekološkoj), obrtništvu, obrazovanju, s tim da bi trebalo djelovati i na političke faktore da se ti uvjeti još znatno poboljšaju.

2 Neki detalji priče o ovom Pokretu mogu se naći u tekstu pod naslovom "GNU/Linux, otvoreni kod, slobodni softver - Pojmovi o kojima se malo zna a još manje govori", objavljenom u "Hrvatskom fokusu" br. 49 i 50 (od 11.03. i 18.03.2011.).

Recimo na kraju da sve ovo ovdje navedeno ne predstavlja nikakav idealizam. Idealistički bi bilo vjerovati da se situacija kakva je stvorena u ovom današnjem svijetu može održavati unedogled ili barem na neko duže vrijeme. Idealizam je u današnjem vremenu i naša šansa, i razuman izbor i moralna obaveza. Kad ne bismo vjerovali u ideale istine i pravde, preostalo bi nam samo da pustimo vampira da nas brzo iscrpi i dokrajči. A ovako postoje svi izgledi da ćemo mi, ljudi dokrajčiti njega, izvući ga na svjetlost dana, koja je za njega, kao što znamo fatalna. I on će se onda pred našim očima raspasti u prah, nestati u paklenim dubinama odakle se bio i pojavio.

Zagreb, prosinac 2011/siječanj 2012.